

Рис. 2. Обсяги виручки від реалізації сільськогосподарської продукції

З них 1381,8 млн. грн. або 84,3 % від загальної суми – це виручка від реалізації продукції рослинництва і 256,6 млн. грн. або 15,7 % – виручка від реалізації продукції тваринництва.

Висновки. Наявність збиткових аграрних підприємств регіону говорить про те, що кризові явища, що виникли на початку 90-х рр. минулого сторіччя під час трансформації економіки від адміністративно – командної до ринкової, ще не вдалось повністю подолати. І це, на нашу думку, цілком логічно, оскільки становлення діяльності аграрних підприємств в умовах ринкової економіки, їх інноваційне переоснащення, виробництво конкурентоздатної продукції та пошуки свого місця на внутрішньому і зовнішньому ринках збуту відбувається за рахунок самих сільськогосподарських виробників та коштів приватних інвесторів.

В цілому, необхідно зазначити, що прибуток та рентабельність є першочерговим стимулом до створення нових або розвитку вже діючих аграрних підприємств. Намагаючись підвищити рентабельність виробництва і його ефективність, керівники аграрних підприємств впроваджують нові способи поєднання ресурсів, вигадують нову продукцію, на яку може виникнути попит, застосовують організаційні та технічні нововведення. Працюючи рентабельно, кожне аграрне підприємство вносить свій вклад у економічний розвиток суспільства, сприяє створенню і примноженню суспільного багатства і зростанню добробуту та соціальної захищеності українського народу.

Джерела та література

1. Андрійчук В. Г. Економіка аграрних підприємств : [підручник.] - 2-ге вид., доп. і перероблене. / В. Г. Андрійчук. – К.: КНЕУ, 2002. - 624 с.
2. Рябоконт В. П. Відродження села – пріоритетний напрям аграрної політики / В. П. Рябоконт // Економіка АПК. – 2007. – № 12. – С. 3 – 7.
3. Саблук П.Т. Паспорт соціального розвитку села / П. Т. Саблук, Г. І. Купалова, О. Г. Булавка. – К.: ІАЕ УААН, 2004. – 82 с.
4. Топіха І. Н. Економіка аграрних підприємств : [курс лекцій] / І. Н. Топіха. – Миколаїв: Видавничий відділ МДАУ, 2005. – 317 с.

Оборонько Д.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Значне місце в регуляторній політиці України займає питання створення соціально-орієнтованої економіки. Процеси докорінного реформування, які проходять в Україні протягом останніх десяти років, призвели до істотних перетворень в організаційно-правовому та господарському механізми функціонування підприємств і галузей народного господарства, формуванню ринкового середовища та окремих товарних ринків. Однак, одна із головних цілей реформування є досі невіршеною. Більшість галузей промисловості продовжують залишатися високо витратними та неефективними, що впливає на їх конкурентоспроможність. Поряд із цим самоусунення держави від галузевого регулювання на початкових етапах розвитку ринкових відносин призвело до згортання вітчизняного виробництва при низькому рівні його ефективності, що призводить до втрати економічної безпеки держави. Проявляється це у формуванні дефіциту цілого ряду товарів і продуктів, які виробляються стратегічно важливими галузями народного господарства.

Типовим представником таких галузей виступає харчова промисловість. Ця галузь являє собою досить своєрідне явище в економіці. З одного боку, харчова промисловість характеризується жорсткою залежністю від єдиного вітчизняного джерела сировини та великим ступенем ризиків у його виробництві та переробці, зумовлених впливом природнокліматичних факторів, з іншого боку, від ефективності використання цих обмежених сировинних ресурсів і можливостей галузі щодо виробництва продуктів. Молокопродуктовий підкомплекс є вагомим складовою харчової промисловості.

В останньому десятиріччі минулого століття виробництво в Україні зазнало значної руйнації. Через загальну економічну кризу, безсистемний перехід до нерегульованого ринку, повну втрату державного

впливу на економічні процеси, недосконалість законодавства щодо приватизаційних процесів, значне подорожчання енергетичних і матеріальних ресурсів, і перероблення сировини значно підвищились собівартість продукції, а виробництво на багатьох заводах стало збитковим. З метою захисту національного виробника, забезпечення ефективності та конкурентоспроможності виробництва країни світу з розвиненим виробництвом жорстко обмежують використання цього джерела за допомогою митно-тарифного регулювання і широко використовують систему заходів державної підтримки підприємств галузі.

В довгостроковій Програмі стратегічного розвитку „Україна - 2010” проблема забезпечення максимальної конкурентоспроможності і ефективності вітчизняної економіки поставлена в ранг національного пріоритету.

Базою підвищення конкурентоспроможності та збільшення експортного потенціалу держави повинні стати технологічне оновлення виробництва товаровиробників, реалізація енергозберігаючої моделі розвитку економіки, нарощування випуску високотехнологічної, наукомісткої продукції.

Ринкова система у свій економічний механізм включає дві підсистеми: саморегульовану та регульовану. Перша припускає певну «свободу» у поведінці: вільний вибір форм власності і господарювання; розподілення власністю, результатами діяльності (продукцією, доходами); вибір ринку продукції, ресурсів, робіт і послуг; участь або не участь у державних програмах тощо. Ця підсистема орієнтована на реалізацію особистих економічних інтересів товаровиробників, що виражаються у конкурентоспроможності їхніх товарів, прибутковості, достатньої для особистого споживання й розвитку факторів виробництва.

Друга підсистема є регулятором «вільної поведінки», визначає його рамки. Це диктується запитом суспільства в цілому, різних шарів населення й національними інтересами, виражається в стабільності суспільного виробництва, а саме - наповнення ринку продукцією, послугами та забезпечення платоспроможного попиту. Серед регуляторів можна виділити ціннові, податкові, антимонопольні, кредитні, фінансові, різні форми квотування, пільги, програми тощо.

Від співвідношення між двома підсистемами залежить соціально-економічний баланс у суспільстві, ефективність суспільного виробництва. Виходячи з цих позицій, ефективність є критерієм оцінки ринкової структури та різних напрямків економічної політики.

Однією з функцій держави є управління, у тому числі й економічними процесами. Існують різні, часом полярні погляди на роль держави в економіці. Це питання залишається відкритим і сьогодні, хоча об'єктивна необхідність державного регулювання економіки давно вже доведена і теоретично, і практично. Форми, види, методи, інструменти такого впливу, оптимальне співвідношення між регламентацією і ринковою стихією на тому чи іншому етапі господарського життя суспільства викликають гострі дискусії. До переосмислення функцій держави в економіці підштовхує, з поміж інших причин, потреба в тому, щоб відмовитися від традиційних заходів і знайти нові можливості для розвитку (зокрема, в ситуації кризи).

Держава повинна відігравати активну роль в економічному розвитку, підтримувати прогресивні тенденції в трансформації економіки, сприяти адаптації суб'єктів господарювання до зміни зовнішнього середовища.

На нашу думку, державне регулювання діяльності підприємств молокопродуктового підкомплексу – це встановлення державою обмежень для забезпечення стабільного і безпечного функціонування підприємств та створення умов для досягнення ними макроекономічної ефективності.

Спеціалісти розрізняють пряме і непряме державне регулювання економіки. Критерієм такого підходу найчастіше виступають методи регулювання - адміністративні й економічні. Це призводить до ототожнення форм та методів регулювання і не дозволяє розкрити повною мірою зміст кожної форми.

Ми вважаємо, що критерієм поділу має виступати наявність проміжної ланки впливу між державою та підприємством (суб'єктом і об'єктом регулювання). Пряме регулювання, на відміну від непрямого (опосередкованого), передбачає безпосереднє втручання держави і діяльності суб'єктів господарювання у процес прийняття ними рішень.

Воно використовується для управління об'єктами загальнонаціонального значення, в кризових (надзвичайних) ситуаціях для вирішення конкретних проблем. У свою чергу, в межах прямого регулювання доцільно виділяти такі види: залежно від охоплення - комплексне (всеосяжне) чи вибіркове; залежно від тривалості – безперервне чи періодичне.

На практиці обидва види регулювання існують не окремо, а у взаємозв'язку. Такі характеристики, як комплексність і безперервність, трансформують якості впливу держави на економічні процеси, тобто відбувається пряме управління на макрорівні. Об'єктом його виступає державна власність (державні підприємства, підприємства за участю держави). Таким чином, держава, управляючи зазначеними суб'єктами підприємницької діяльності, має право вимагати від них частину доходу, призначати керівництво, а також може надавати необхідну фінансову підтримку тощо.

Слід відмітити, що регулювання це:

1) спосіб та механізм підпорядковувати що-небудь певній планомірній організації дій, впорядковувати;

2) функція управління, що забезпечує функціонування та розвиток явищ і процесів в межах заданих кількісно-якісних параметрів. Використовується в різних сферах діяльності.

Слід зазначити, що регулювання буває наступних видів: антидемпінгове, антимонопольне, економічне, зовнішньоекономічної діяльності нетарифними методами, міжнародної торгівлі. Суть кожного полягає в наступному:

– регулювання антидемпінгове - заходи, яких вживає держава з метою недопущення продажу експортних товарів на світових ринках за цінами, значно нижчими від внутрішніх цін країни, яка їх виробляє. Ан-

тидемпінгове законодавство визначає критерії демпінгової ціни, а також відповідальність і наслідки за заподіяння демпінгових збитків країні-імпортеру;

- регулювання антимонопольне – заходи, яких вживає держава з метою запобігання монополізації економіки в цілому та окремими товаровиробниками певних видів виробництв. Здійснюється для захисту прав споживачів;
- регулювання економічне - цілеспрямовані дії різних суб'єктів господарської діяльності, що забезпечують розвиток економіки, використання економічних законів, узгодження інтересів і вирішення економічних суперечностей;
- регулювання зовнішньоекономічної діяльності нетарифними методами комплекс методів та інструментів державного регулювання зовнішньої торгівлі та інших форм зовнішньоекономічної діяльності нетарифними (адміністративними) методами;
- регулювання міжнародної торгівлі - сукупність форм, методів та важелів державного і наддержавного регулювання експорту та імпорту товарів і послуг з метою створення сприятливих умов для розширеного відтворення всередині країни, передусім для привласнення національними і транснаціональними компаніями (ТНК) максимальних прибутків.

Регулювання міжнародної торгівлі здійснюють державні та наддержавні органи. Реалізація цього завдання відбувається за суперечливого поєднання протекціонізму і лібералізації. Водночас розвинуті країни використовували майже 800 видів нетарифних бар'єрів, за допомогою яких держава стимулювала імпорту понад 50% усіх товарів. Нетарифними обмеженнями є:

- по-перше, заходи, спрямовані на безпосереднє обмеження імпорту (його ліцензування і квотування, антидемпінгові та компенсаційні мита, імпорتنі депозити, компенсаційні збори, система мінімальних імпорتنих цін та ін.);
- по-друге, заходи, безпосередньо не спрямовані на обмеження зовнішньої торгівлі (митні формальності, технічні стандарти і норми, санітарні та ветеринарні норми, екологічні стандарти й норми, вимоги до маркування товарів, їх упаковки та ін.);
- по-третє, заходи, безпосередньо не спрямовані на обмеження імпорту чи стимулювання експорту, але вжиття яких забезпечує такий самий результат.

Намітилася тенденція до заміни митних тарифів заходами нетарифного протекціонізму (кількісні обмеження, технічні стандарти і умови, екологічні норми та ін.), а також регулювання імпорту за допомогою антидемпінгового мита.

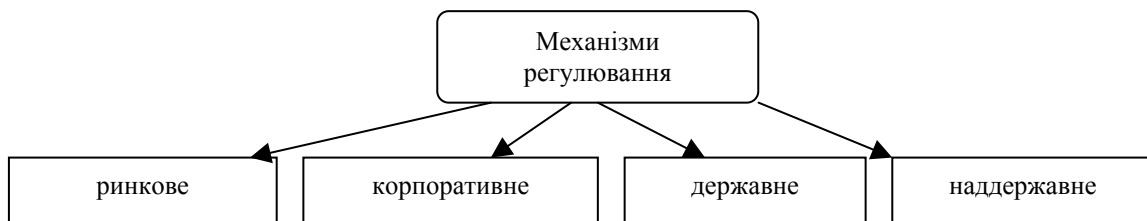

Рис.1. Механізми регулювання економіки

В економічній літературі висвітлено наступні механізми регулювання економіки: ринкове регулювання, корпоративне, державне регулювання, наддержавне регулювання (рис1):

- ринкове регулювання - здійснюється за допомогою механізму конкуренції, динаміки ринкових цін, стихійного вирівнювання попиту і пропозицій та ін;
- корпорації, концерни за допомогою комп'ютерних систем, маркетингу
- тощо вивчають масовий попит, формують його;
- державне регулювання - здійснюється через грошово-кредитну, бюджетну, інвестиційну та інші форми економічної політики, систему державних замовлень, закупівлю державою значної частини виробленої продукції, що означає гарантований попит на неї;
- наддержавне регулювання - охоплює окремі сфери світового господарства здійснюється за допомогою міжнародних організацій, а також в межах регіональних економічних об'єднань (найрозвинутішим з яких є ЄС) наднаціональними органами. Між елементами механізму регулювання сучасної соціальної ринкової економіки існує взаємодія, взаємопроникнення.

Маневруючи ними, держава регулює коливання економічного циклу та забезпечує підтримку розвитку економіки в напрямі високої зайнятості та запобігання надмірним інфляціям чи дефляціям.

Кредитно-грошове регулювання охоплює регулювання кількості грошей в обігу і політику облікової та відсоткової ставок.

Фіскальна і грошово-кредитна політика – потужні регулятори, без яких економічна система в окремі роки може наражатися на небезпеку дефляційного розриву. Слід зазначити, що спеціалісти, залежно від використовуваних форм і методів, розрізняють наступні форми та методи регулювання (рис.2):

- 1) пряме (адміністративне) регулювання, що передбачає видання указів, розпоряджень, постанов, на які спирається виконавча влада;
- 2) непряме регулювання – використання економічних, фінансових важелів (зміна ставки податків, відсоткових ставок, надання податкових пільг, кредитів, цінової політики тощо);
- 3) правове регулювання – прийняття відповідних законів, яке є проміжною ланкою між ними.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Пряме (адміністративне) регулювання є обов'язковим і ефективним для: безпосереднього державного контролю за монопольними ринками;

- запобігання побічним ефектам ринкових процесів, їх згубним наслідкам для навколишнього середовища;
- розробки національних економічних, технічних стандартів; встановлення мінімально допустимих економічних і соціальних норм життя населення (мінімуму заробітної плати, допомоги у разі безробіття та ін.);
- захисту національних інтересів у системі міжнародних економічних відносин (державний контроль за імпортом капіталу, ліцензування експорту).

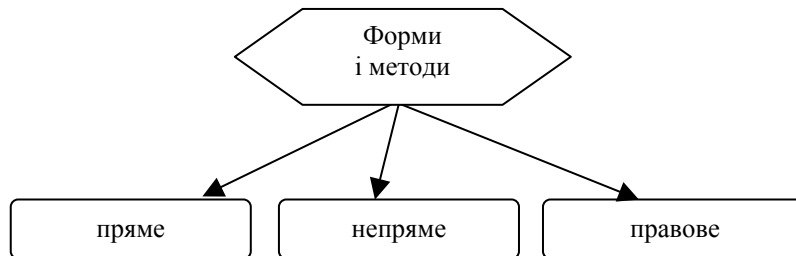

Рис.2. Форми та методи регулювання

Будь-яка держава виконує низку функцій, що з них першочерговою та визначальною є функція регулювання економіки, тобто ступінь втручання держави в процеси формування стратегії і тактики розвитку народного господарства в цілому, його окремих ланок, включаючи підприємства та інші суб'єкти господарювання. Таке регулювання здійснюється як економічними, так і адміністративними методами. Їх слід органічно поєднувати, виходячи з того, якою мірою адміністративне регулювання відповідає вимогам об'єктивного розвитку сучасного стану економіки. Схема класифікації методів державного регулювання показана на рис.3

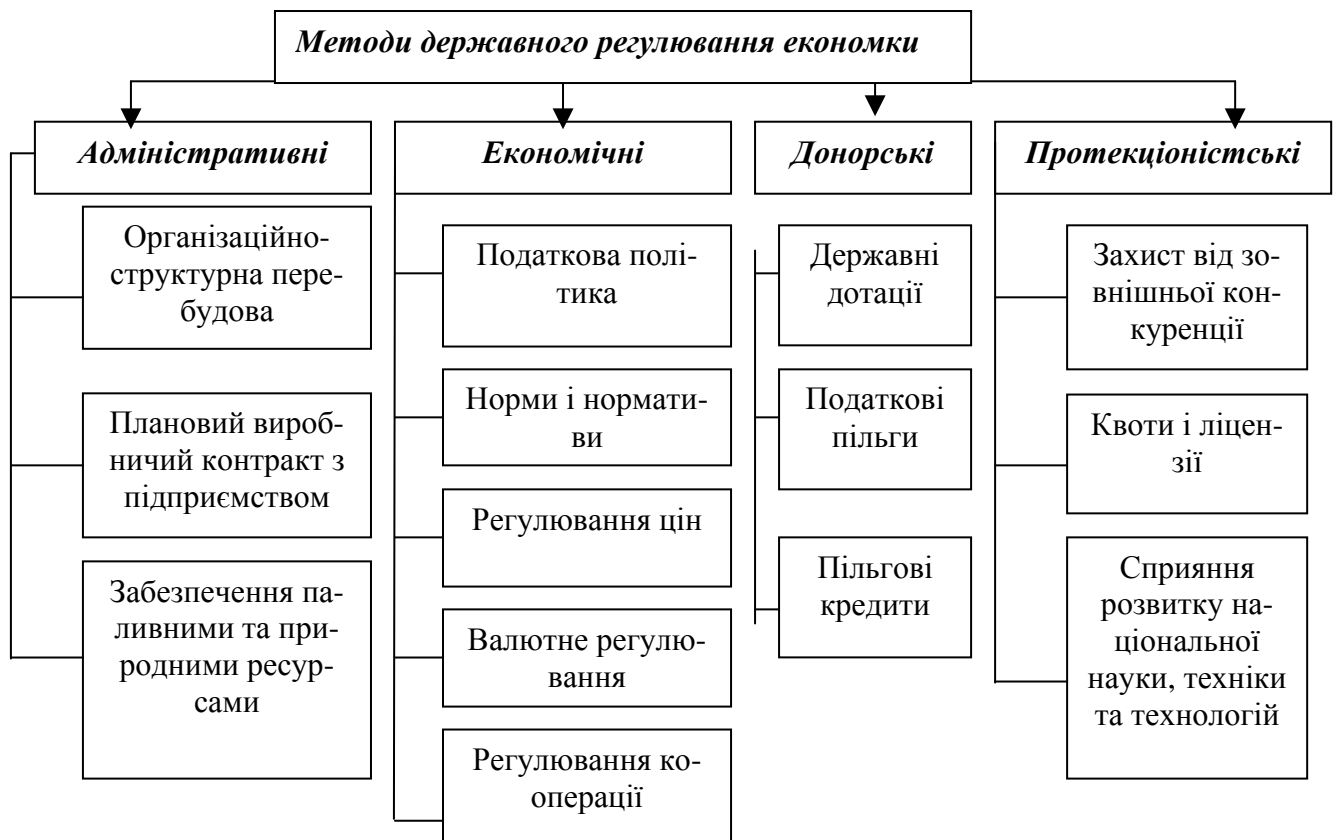

Рис.3. Класифікація методів регулювання економіки за характером впливу на господарську діяльність її суб'єктів

Основними принципами державного регулювання економіки прийнято вважати: по-перше, мінімальне втручання державних органів у економічні процеси (виконання ними лише тих функцій, які не можуть виконувати самі суб'єкти ринкових відносин); по-друге, вплив відповідних владних структур на розвиток со-

ціально-економічних процесів за допомогою встановлених державою економічних регуляторів і нормативів.

Під економічним механізмом прийнято розуміти систему принципів (в тому числі й нормативного характеру) організації взаємодії господарських суб'єктів між собою, їх взаємодії з державою, з суспільством тощо. У змішаній економіці цей механізм, представлений системою форм, методів та інструментів, які втілюють в собі поєднання ринкових регуляторів суспільного відтворення з державним регулюванням. Тому конкретні моделі економічного механізму визначаються не тільки суто ринковими принципами організації господарської діяльності, а й конкретними специфічними для різних держав пріоритетами їх економічної політики, що реалізуються у межах правових норм непрямого державного регулювання господарської діяльності. Основними напрямками державного регулювання, які формують конкретне, специфічне середовище реалізації ринкових відносин, є: цінова, податкова, кредитно-грошова, структурна та інвестиційна державна політика.

Різні аспекти державного регулювання економіки висвітлюються у працях вчених. У державному регулюванні економіки основою є певна послідовність дій, що декларується як генеральна лінія уряду. Сукупність заходів, що проводяться, утворює державну економічну політику, яка виявляється в різних формах в області виробництва, розподілу, обміну, споживання, накопичення, експорту, імпорту економічного продукту в країні. Кількість економічних суб'єктів, що зберігають економічну незалежність, створює певні складнощі у виконанні завдань державної політики. Це пояснює наявність і адміністративних, і економічних методів при здійсненні державної економічної політики, яка має безліч напрямів. Основними з них є політика в області формування економічної структури національного господарства, інвестицій, підтримка певного рівня цін, боротьби з інфляцією, зовнішньоекономічних зв'язків і в соціальній сфері.

Підприємство, як ризикова діяльність в ринкових умовах господарювання, потребує відповідного супроводження з боку держави, суспільства, громадських об'єднань, спілок і асоціацій підприємців.

Означимо, що глибокі демократичні перетворення національної економіки в Україні значно посилили вимоги до якості теоретичного обґрунтування та формування дієвих і сучасних механізмів державного управління та регулювання, зокрема для підприємства. Тому характер і особливості трансформації економіки країни в умовах глобалізації ринкового господарства, зумовлюють необхідність створення сприятливих умов для розвитку підприємства, удосконалення системи державного регулювання сферою бізнесу стимулювання розвитку конкурентного середовища.

Саїдабласва Е.Ш.

СПЕЦИФІКА ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

I. Вступ. Однією з актуальних проблем агропромислового комплексу України і її окремих регіонів є інноваційний шлях розвитку сільськогосподарського виробництва. Широке впровадження інновацій в усіх напрямках діяльності сільськогосподарських підприємств (технологічного, маркетингового, організаційного) забезпечує їх успішне функціонування і надає конкурентні переваги.

В усіх видах економічної діяльності України зараз домінують галузі низьких технологічних устроїв, але особливо це стосується сільського господарства, де відбувся перехід від широкого механізованого виробництва до виробництва основної маси продукції тваринництва, овочів і картоплі, плодів у господарствах населення, що побудований лише на ручній праці.

Саме тому, сьогодні особливо актуальним є питання створення механізму, який би трансформував наукові знання на продуктові з метою реалізації технологічних нововведень.

Вирішальну роль у цьому процесі повинен відіграти перехід до інноваційної моделі розвитку економіки країни. Проблемам інноваційного розвитку в сучасних умовах присвячені дослідження Амоша О. [1], Антонюк Л. [2], Балясников Є. [3], Ржиги Л. [5], Ситника В. [6] та інших.

II. Постановка завдання. Метою цієї статті є розгляд особливостей інноваційного розвитку підприємств сільського господарства.

III. Результати. Про перехід економіки України на шлях інноваційних перетворень вказується у Посланні Президента України до Верховної Ради України «Європейський вибір. Концептуальні основи стратегії економічного і соціального розвитку України на 2002-2011 роки» [4].

Дослідження свідчать, що досі цей процес практичної реалізації державної інноваційної політики бажаних результатів не приніс.

Державна інноваційна політика може бути ефективною за умови вдосконалення адекватного організаційно-економічного механізму регулювання і стимулювання інноваційно-інвестиційної діяльності в матеріальному виробництві.

При цьому серцевиною такого механізму повинне з'явитися створення скоординованої і впорядкованої системи організаційних структур управління інноваційним процесом на макро- мезо- та мікрорівнях, що забезпечить реалізацію державної інноваційної політики на основі узгоджених інтересів всіх учасників інноваційного ринку як по «вертикалі», так і на «горизонтальному рівні».

Ситник В.П. підкреслює, що інноваційний розвиток зумовлюється багатьма факторами, зокрема це «високий інтелектуальний потенціал суспільства, рівень фінансування наукових досліджень і розробок,